

Myśl filozoficzna Ernesta Renana (1823-1892)

Autor tekstu: **Daniel Krzewiński**

Ernest Renan urodził się 28 lutego 1823 roku w Treguier w Bretanii. Od najmłodszych lat marzył, by zostać księdzem, gdy więc jego siostra Henrietta wystarała się u księdza Dupanloupa o stypendium umożliwiające rozpoczęcie nauki w seminarium św. Mikołaja w Paryżu, radość jego nie miała granic. Przez pięć lat, od 1838 roku studiował pilnie teologię, obok filozofii i języków. Już w tym czasie jednak nauki które pobierał zaczęły w nim budzić pewne wątpliwości. Logika którą studiował, a także dzieła Descartes'a przekonywały go, że żaden fakt nie może być traktowany jako pewny. Coraz więcej zastrzeżeń budziło się w Renanie wobec tych prawd, których go nauczano. Jak pisał w owym czasie, każdego dnia upadał jeden z kamieni węgielnych tego sanktuarium, w którym mieszkał Bóg jego dzieciństwa [1]. W 1845 roku tuż po przyjęciu niższych święceń kapłańskich, opuścił na zawsze seminarium, poświęcając się całkowicie nauce.

Renan w owym czasie stał się racjonalistą, który przestał wierzyć w objawienie, w możliwość ingerencji istoty transcendentnej w losy tego świata. Stopniowo myśl jego jednak ewoluowała w kierunku sceptycyzmu. Źródłem sceptycznej filozofii Renana należy upatrywać w jego rozczarowaniu do nauki, zwłaszcza historii i filozofii. Zaufanie do filozofii odebrała mu panująca wówczas we Francji filozofia spirytualistyczna. Dowody istnienia Boga i duszy, pochodzące od Kartezjusza czy św. Tomasza, były według Renana ewidentnie niedostateczne. Filozofia naturalistyczna nie wydawała się wcale pewniejsza od spirytualistycznej, choć jak zauważa Renan, słusznie twierdziła, że wszystkie zjawiska należą do jednego przyrodzonego porządku i że w świecie nie ma nic nadprzyrodzonego i nic absolutnego. Renan zwykł mówić: "żyjemy już tylko cieniem cienia; czym żyć będą ludzie, co przyjdą po nas". Należy przy tym zauważyć, iż Renan nie stawiał żadnych argumentów za sceptycyzmem. Sceptycyzm był dla niego tak pewny, iż według niego nie wymagał żadnego dowodzenia. Twierdził on, że obowiązek dowodzenia spoczywa na tym, kto twierdzi, że posiadana przez nas wiedza jest pewna i niezmienna, ten zaś dowodu dać nie może i to jest argumentem dla sceptyka.

Renan był twórcą myśli, iż należy „Być tylko widzem”. Sądził on, iż prawidłową konsekwencją jest: nie próbować rozstrzygać i interweniować, zachowywać się biernie wobec zjawisk. Słusznie według niego postępuje ten, kto myślom i uczuciom pozwala tylko defilować przed oczami jak w kalejdoskopie. Człowiek nigdy nie może poznać prawdy, ale może uniknąć fałszu i ustrzec się od złudzeń. Doszukując się istoty bytu, można znaleźć próżnię, a więc wynika z tego, że lepiej tej istoty nie szukać. Każde twierdzenie jest ryzykiem, więc lepiej nie twierdzić. Samemu jeszcze wolno ryzykować, ale należy być ostrożnym ze względu na innych. Najostrożniejszym jest zaś ten, kto jest przygotowany na wszystko, a więc także na to, że świat jest sprawą na serio. Wszędzie bowiem natrafiamy na nieskończoność, a wobec nieskończoności nic nie jest możliwe. Ironia zaś jest właściwszym stosunkiem do świata niż bunt, a kwestii wątpić czy wierzyć też lepiej nie rozstrzygać.

Z Renana przemawia także głos hedonizmu. Jak pisał, nic nie przemawia za tym, by jeden cel był lepszy od drugiego, a więc każdy ma prawo wybierać taki jaki mu odpowiada. Dla żadnego celu nie ma racji ponosić ofiary. Cel moralny czy cnota nie stanowią tu wyjątku. Cnotę zaś postrzega Renan jako zadowolenie osobiste. Stanowisko Renana poddawało w wątpliwość nie tylko taką czy inną, ale wszelką moralność, samą różnicę między dobrem a złem. Sam jednak twierdził, iż teoria ta w praktyce nie podważa moralności, bo z niczego dobroć nie wyrasta pewniej, jak ze zniechęcenia i zdania sobie sprawy, iż nic w tym świecie nie jest poważne, nic nie ma głębszej podstawy. Konsekwencją tych właśnie myśli był wspomniany wcześniej hedonizm. Skoro nie ma innego dobra, to zostają jeszcze przyjemności życia. Z nich najbardziej zaś cenił przyjemności bierne, przyjemność widza. Największą przyjemnością jest cieszyć się widowiskiem, jakie daje świat, nie usiłując przeniknąć jego istoty. Zdania typu: „Cieszcie się światem takim jakim jest”, oraz "Rozkoszuję się wszechświatem, z tym jakimś uczuciem ogólnym, które sprawia, że jesteśmy smutni w mieście smutnym, a weseli w wesołym...", świadczą jednak o tym, iż ostatecznie życie może być przyjemne, a nawet możemy żałować, iż jest go tak mało. Zasadę tę stosował Renan w swoim życiu: "Nie przypuszczam, by było dużo istot tak szczęśliwych jak ja".

Ciekawy był stosunek Renana do religii. Sceptycyzm jego jeszcze bardziej niż w wiedzę, Racjonalista.pl

mierzył w wiarę i religię, tak iż stał on się w XIX w. uosobieniem ducha irreligijności. Renan starał się wykazać naukowo, iż w obrazie świata nie ma miejsca dla religii, "albo prawa przyrody, albo objawienie". Religię można wytłumaczyć jego zdaniem psychologicznie bez odwoływania się do czynników nadprzyrodzonych i to jest najmocniejszym przeciw niej argumentem. Renan zasłynął jednak nie tylko ze względu na treść głoszonych poglądów sceptycznych w stosunku do religii, w swej filozoficznej formie. Napisał on książkę, która wzbudziła tyle polemik i kontrowersji, jak żadna inna w ówczesnym czasie. 24 czerwca 1863 roku ukazał się jego *Żywot Jezusa* [2]. Żywot stał się dziełem epoki, które ktoś porównał nawet do prac Darwina o ewolucji. Niektórzy domagali się, by nie tylko książkę, ale i samego autora spalić na stosie. Nazywano go zdrajcą Kościoła, trucicielem publicznym oraz Judaszem. Pozycja jego rozeszła się wielkością 44 tysięcy egzemplarzy, już w kilka dni po dotarciu do księgarń osiągając stan 20 tysięcy sprzedanych egzemplarzy. Cóż takiego głosił Renan w swoim dziele? Otóż przedstawił Jezusa jako zwykłego człowieka, w żadnym wypadku nie Boga, którego sam nazwał „genialnym prostaczkim” [3]. Jezus to Palestyńczyk, który przejął od swojego narodu jego tradycje, tęsknoty i wierzenia. Jezus był jedynie pierwszym idealistą, ukazywał ideał, do którego ludzkość musi dążyć. Według Renana był on geniuszem i twórcą kodeksu moralnego. Religia jest i zawsze pozostanie jedynie aktem psychicznym, pochłaniając pragnienia i zaspokajając potrzeby najniższego rzędu. Religia tworzy się spontanicznie, podobnie jak język czy sztuka. Renan zwrócił uwagę na jeszcze jeden ważny aspekt wszelkiej religijności, a mianowicie stwierdził, iż żaden kościół nie może być nigdy tolerancyjny.

Postawa Renana, sceptyczna i pesymistyczna, ale pogodna i ironiczna, wydawała się ówczesnym ludziom najmądrzejszym stosunkiem do życia, najbardziej godną postawą człowieka. Renan był podziwiany w kołach naukowych i na salonach. Dzieła jego, zwłaszcza z zakresu historii, dotyczące historii chrześcijaństwa i narodu żydowskiego, uchodzą za najznakomitsze dzieła francuskiej humanistyki. Filozofia była zaś dla Renana jedynie odpoczynkiem i mimo iż nie miała pozytywnych wyników, była jednak najdoskonalszym wyrazem epoki i nieufnego umysłu.

Bibliografia:

1. Skarga B., *Renan*, Warszawa 2002,
2. Tatarkiewicz W., *Historia Filozofii*, T. 3., Warszawa 2002,
3. Żywczyński M., *Historia Powszechna 1789-1870*, Warszawa 2002.

Przypisy:

[1] B. Skarga, *Renan*, Warszawa 2002, s. 5-8.

[2] E. Renan, *Vie de Jesus*, Paris 1863.

[3] B. Skarga, *Renan*, s. 78.

Daniel Krzewiński

Ur. 1982 w Brzegu. Magister historii Uniwersytetu Opolskiego. Pasjonat i badacz historii filozofii. Główny krąg jego zainteresowań skupia się wokół filozofii XIX i XX wieku, a także kwestii ontologicznych.

[Strona www autora](#)

[Pokaż inne teksty autora](#)

(Publikacja: 06-12-2008)

[Oryginał..](http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,6237) (<http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,6237>)

Contents Copyright © 2000-2008 Mariusz Agnosiewicz

Programming Copyright © 2001-2008 Michał Przech

Autorem tej witryny jest Michał Przech, zwany niżej Autorem.

Właścicielem witryny są Mariusz Agnosiewicz oraz Autor.

Żadna część niniejszych opracowań nie może być wykorzystywana w celach

komercyjnych, bez uprzedniej pisemnej zgody Właściciela, który zastrzega sobie niniejszym wszelkie prawa, przewidziane w przepisach szczególnych, oraz zgodnie z prawem cywilnym i handlowym, w szczególności z tytułu praw autorskich, wynalazczych, znaków towarowych do tej witryny i jakiegokolwiek ich części.

Wszystkie strony tego portalu, wliczając w to strukturę katalogów, skrypty oraz inne programy komputerowe, zostały wytworzone i są administrowane przez Autora. Stanowią one wyłączną własność Właściciela. Właściciel zastrzega sobie prawo do okresowych modyfikacji zawartości tej witryny oraz opisu niniejszych Praw Autorskich bez uprzedniego powiadomienia. Jeżeli nie akceptujesz tej polityki możesz nie odwiedzać tej witryny i nie korzystać z jej zasobów.

Informacje zawarte na tej witrynie przeznaczone są do użytku prywatnego osób odwiedzających te strony. Można je pobierać, drukować i przeglądać jedynie w celach informacyjnych, bez czerpania z tego tytułu korzyści finansowych lub pobierania wynagrodzenia w dowolnej formie. Modyfikacja zawartości stron oraz skryptów jest zabroniona. Niniejszym udziela się zgody na swobodne kopiowanie dokumentów portalu Racjonalista.pl tak w formie elektronicznej, jak i drukowanej, w celach innych niż handlowe, z zachowaniem tej informacji.

Plik PDF, który czytasz, może być rozpowszechniany jedynie w formie oryginalnej, w jakiej występuje na witrynie. **Plik ten nie może być traktowany jako oficjalna lub oryginalna wersja tekstu, jaki zawiera.**

Treść tego zapisu stosuje się do wersji zarówno polsko jak i angielskojęzycznych portalu pod domenami Racjonalista.pl, TheRationalist.eu.org oraz Neutrum.eu.org.

Wszelkie pytania prosimy kierować do redakcja@racjonalista.pl